

EPAZ

EXPERTISECENTRUM PENSIOEN - ARBEID – WONEN/ZORG

MISSIE

EPAZ is een samenwerkingsverband van de Faculteiten Economie en Rechtsgeleerdheid en het Talma Instituut van de *Vrije Universiteit Amsterdam*. EPAZ stelt zich ten doel door het verrichten van studies een bijdrage te leveren aan een goede, houdbare en toekomstbestendige inrichting van het stelsel voor pensioen, arbeid en wonen/zorg in onderlinge samenhang. Het stelsel zal tijdens het arbeidzame leven van personen de kaders moet geven voor een verzorgde post-actieve periode.

WERKWIJZE en DOEL

EPAZ richt zicht op de onderwerpen pensioen, arbeid en wonen/zorg in samenhang en daarvan zowel de economische als juridische kanten, en aspecten van wonen, zorg, welzijn en wonen. EPAZ werkt dus multi-disciplinair. EPAZ wil in overleg met stakeholders op pensioenterrein en aanbieders van woon- en zorgproducten (zoals overheden, sociale partners, pensioenuitvoerders, zorgaanbieders, woningcorporaties) een platform vormen om ideeën uit te wisselen en te bespreken, alsmede om onderwerpen vast te stellen waar EPAZ zich in haar studies op zal richten. De resultaten daarvan moeten bouwstenen leveren voor het maken van keuzes voor de inrichting van het pensioenstelsel, de vormgeving van de pensioenregelingen en de productontwikkeling door overheden, sociale partners en pensioenuitvoerders in de combinatie met producten van woon- zorgaanbieders.

De output van de werkzaamheden zal ook in overleg bepaald worden en kan bestaan uit onder meer publicaties, onderzoeksrapporten, studiemiddagen, brainstorm-meetingen.

PENSIOEN – ARBEID – WONEN/ZORG

Er zijn vraagstukken over de houdbaarheid van het pensioenstelsel in Nederland, vraagstukken die voortkomen uit de vergrijzing, de economische ontwikkelingen, de aansluiting bij ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en leefpatronen van mensen. De vormgeving van het pensioenstelsel, alsmede de dragende uitgangspunten en doelstellingen dienen getoetst te worden aan eisen voor een toekomstbestendig pensioenstelsel. De combinatie en onderlinge wisselwerking tussen pensioen, arbeid en wonen/zorg, is hierbij een van de thema's voor de toekomst. In de studie naar die combinatie en onderlinge samenhang ligt de kracht van EPAZ.

Pensioen

De zojuist genoemde aspecten doet de vraag rijzen of de huidige inhoud en uitvoeringsorganisatie van pensioenregelingen voldoende toekomstigbestendig is. Er is een roep om meer keuzevrijheid en eigen verantwoordelijkheid over besteding van pensioengelden en bijgevolg minder verplichtingen en ook minder solidariteit. Dit vergt herbezinning op de grondslagen van de pensioenregelingen. Dit omvat mede de fiscale behandeling van pensioenregelingen.

Pensioen en arbeid

Daarbij is er een groeiend bewustzijn dat de huidige inrichting van het pensioenstelsel onvoldoende aansluit op de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Pensioenregelingen zijn hoofdzakelijk gericht op werknemers en georganiseerd rondom een onderneming of bedrijfstak. De traditionele arbeidsmarkt kent tegenwoordig veel variaties, van tijdelijke en flexibele arbeidsovereenkomsten, van oproepcontracten en zzp-ers en vanuit het buitenland werkzame werknemers. Hiernaast zijn er nieuwe vormen van bedrijfsactiviteiten en van productieprocessen ontstaan, en dat is nog steeds gaande, ook een verschuiving van traditionele industrie naar onder meer dienstverlening. De traditionele organisatie in bedrijfstakken houdt geen gelijke tred met deze ontwikkelingen. Dit vergt nieuwe visies omtrent een arbeidsmarkt-georiënteerd pensioenstelsel.

Pensioen en wonen/zorg

Pensioen belichaamt de financiële zorg voor post-actieven in de vorm van een levenslange uitkering. Post-actieven hebben ook andere behoeften met een financiële impact. Dat betreft met name behoefte aan wonen en verstrekkingen van zorg in natura (medische zorg, huishoudelijke hulp). De wens om zo lang mogelijk in de eigen woning te blijven als de gezondheid achteruit gaat, kan op gespannen voet staan met de behoefte om adequate zorg te ontvangen. Aanpassingen aan de woning kunnen helpen, het vermogen dat in de eigen woning is opgeslagen zou kunnen worden gebruikt voor de financiering hiervan, maar wellicht ook voor extra zorg. Er is een toenemende wens om pensioengeld ook andere bestedingsdoelen te geven. Dit vergt een nieuwe visie op het pensioenbegrip en een andere vormgeving van de traditionele pensioenuitvoering waarin, bijvoorbeeld, een strikte scheiding tussen pensioenvermogen en in de woning opgebouwd vermogen niet goed past.

ECONOMIE, RECHT en WONEN/ZORG en wonen = EPAZ

Op weinig andere terreinen in de samenleving dan pensioen, arbeid en zorg is er een zo sterke interactie tussen economische en juridische aspecten. Te maken keuzes op het terrein van de – al dan niet verplichte – toetreding tot een pensioenregeling, de keuze-opties binnen een pensioenregeling, de inrichting en de financiële eisen aan uitvoeringslichamen behoeven zowel juridische gevolgen als financieel-economische effecten, alsmede hebben die gevolgen voor de arbeidseconomie en de kosten van zorg. De kracht van EPAZ is dat de economische en juridische aspecten van de vormgeving van regelingen betreffende pensioen, arbeid en zorg, waaronder begrepen wonen, in onderlinge samenhang worden besproken.

PENSIOEN -ARBEID – WONEN/ZORG

Zorg en welzijn zijn eveneens centrale onderwerpen bij de toekomst van het pensioenstelsel. De vraag hoe pensioenregelingen een bijdrage kunnen leveren aan zorg en welzijn is de uitdaging voor de toekomst. Voor deze invalshoek werkt EPAZ samen met het Talma Instituut van de Vrije Universiteit Amsterdam, dat zich richt op vraagstukken van werk, zorg en welzijn.

WAAROM EPAZ?

Wat is de toegevoegde waarde van EPAZ. EPAZ wil iets nieuws bieden. Ten eerste is EPAZ gericht op multidisciplinaire samenwerking. Ten tweede wil EPAZ vraag gestuurd samenwerken met stakeholders. Ten derde wordt aan de Vrije Universiteit Amsterdam binnen het Expertisecentrum Pensioenrecht al meer dan 20 jaar gestructureerd onderzoek naar de juridische kant van pensioen verricht. Ten vierde is aan de Vrije Universiteit gevestigd het Talma Instituut gericht op werk, zorg en welzijn. De onderwerpen recht en zorg zijn dus al

geconcentreerd binnen de Vrije Universiteit, zodat het een logische vervolgstap is een multidisciplinaire samenwerking op te zetten. Ten vijfde een meer algemene reden: diversiteit van onderzoek en meningen werkt kwaliteit verhogend en biedt een betere uitgangspositie voor weerspiegeling van de verschillende mogelijke opvattingen over zich aandienende vraagstukken. Een en ander betekent uiteraard niet dat er geen samenwerking tussen EPAZ en andere instituten mogelijk is.

DEELGEBIEDEN

Gedragseconomie

De gedragseconomie bestudeert de reactie van het menselijk gedrag op keuzes en verandering in keuzes. Dit is een belangrijke factor bij vraagstukken die gericht zijn op meer keuzevrijheid ten aanzien van de pensioenregeling als zodanig, alsmede de toetreding tot de pensioenregeling.

Pensioenrecht

Vanuit het pensioenrecht wordt ingebracht de juridische mogelijkheden en ook onmogelijkheden voor inrichting van het pensioenstelsel. Dit omvat de juridische vormgeving van verplichte of niet-verplichte deelneming aan pensioenregelingen, de inhoud van pensioenregelingen, de grenzen van het mededingingsrecht en gelijke behandelingsrecht, maar ook de mogelijkheden voor productvoeringen door uitvoeringslichamen, de beperkingen op grond van EU-recht en de fiscale regels ter zake.

Fiscaal pensioenrecht

De fiscale behandeling van pensioenregeling blijkt steeds meer als sturingsmiddel door de overheid te worden gebruikt voor het realiseren van beleidsdoelstellingen (bijvoorbeeld: langer doorwerken stimuleren door fiscale pensioenleeftijd te verhogen) of beheersing van overheidsfinanciën (bijvoorbeeld: beperking pensioenopbouw om de aftrekbaarheid van pensioenpremies in te perken). Veranderingen in het pensioenstelsel zullen daarom mede in samenhang met de fiscale behandeling bezien moet worden.

Arbeidsrecht, waaronder sociale zekerheidsrecht

Vanuit het arbeidsrecht wordt ingebracht de vormgeving van contracten tot het verrichten van arbeid (arbeidsovereenkomsten of andere contractvormen). Welke gevolgen de verstrekking van uitkeringen – met name ook die in een andere vorm dan een pensioenuitkering in geld – heeft voor aanspraken uit sociale zekerheidsregelingen.

Wonen/zorg

De woonbehoeften en de financiering daarvan vormen een belangrijk beleidsveld in de komende jaren. Naast wonen is het waarschijnlijk dat ook zorg een belangrijke besteding van middelen kan vormen. De overheid is begonnen zich terug te trekken op het vlak van de langdurige zorg. Deze ontwikkeling zal zich naar verwachting de komende jaren doorzetten. Daardoor zal de vraag of en hoe de pensioengelden kunnen worden ingezet voor zorg steeds pregnanter worden. Daarbij valt met name te denken aan besteding na inleg en vooral ook na ingang van het pensioen.

Governance

Veranderingen in de arbeidsmarkt en de levensloop maken dat aanpassingen aan het pensioensysteem onderzocht worden. Daar waar gedifferentieerde oplossingen worden ingevoerd, komt de solidariteit tussen deelnemers onder druk. Dit leidt tot uitdagingen voor de governance van het systeem. Hoe verhoudt zich bijvoorbeeld de noodzaak tot experimenteren en differentiëren tot de verplichte deelname aan het systeem? De vraag zal opkomen hoe zich de (publieke) eerste, de (collectieve) tweede en de (individuele) derde pijler zich tot elkaar verhouden? Er zijn nieuwe spelers op de markt te verwachten. De vraag is dan of daarom nieuwe governance nodig is? Hoe kan het samenspel van verzekeraars, sociale partners en

overheid adequate vernieuwing van het stelsel opleveren? Hoe kan dit netwerk van actoren daarbij voortbouwen op de samenhang tussen de publieke, collectieve en private pijler?

ONDERWERPEN

EPAZ beoogt onderwerpen in overleg met stakeholders vast te stellen. Het oogmerk is dat EPAZ zich zal richten op projecten waarvan de uitkomsten bouwstenen leveren voor de inrichting van het toekomstige pensioenstelsels. Er zijn thans drie projecten door EPAZ benoemd als voorbeeld waar als start de focus op zou kunnen liggen. Bij alle projecten gaat het om de samenhang tussen juridische mogelijkheden en economische gevolgen in combinatie met zorg en woonaspecten.

1. Verplichte pensioenregeling of keuzevrijheid in veranderende arbeidsmarkt

Aanleiding: wijzigingen op de arbeidsmarkt, arbeidspatronen, afnemende betekenis arbeidsovereenkomst en cao.

Deze studie richt zich op de vraag wat de juridische opties en mogelijkheden zijn voor toetreding tot een pensioenregeling: verplicht via een werkgever, verplicht via een bedrijfstak, verplicht bij wet, individueel of collectief. Tevens komt hierbij aan de orde de mate van keuzevrijheid ten aanzien van de inhoud, die varieert van keuzevrijheid tussen pensioensoorten tot keuzevrijheid bij belegging en ook besteding van de pensioengelden. Daarbij zal onder ogen worden gezien de verschillen tussen collectieve organisatie van pensioenregeling versus individuele regelingen en wat dat betekent voor het karakter (uitkeringsregeling of premieregeling, dan wel spaarregeling) en de aanspraken (het eigendoms karakter). Vanuit economisch perspectief zal worden onderzocht wat de gedragseffecten van de opties zijn en wat deze betekenen voor het pensioeninkomen en de inkomensherverdelingseffecten.

2. De keuzevrijheid bij zorgverzekering als rolmodel

Aanleiding: bij zorgverzekeringen bestaat keuzevrijheid.

Verzekerden zijn verplicht toe te treden tot een zorgverzekering, kunnen daarbij kiezen uit verschillende verzekeringspakketten en de zorgverzekeraar zelf kiezen, terwijl bovendien jaarlijks van zorgverzekeraar kan worden geswitcht. Onderzocht zal worden of dit individuele keuzemodel juridisch mogelijk is voor pensioen en wat de economische effecten daarvan zijn, zowel voor de pensioenconsumenten als voor de pensioenuitvoerders.

3. Pensioen, wonen/zorg als combiproduct

Aanleiding: de gedachte of wens om aan pensioengeld niet alleen meer de traditionele pensioenbestemming te geven maar dit ook aan te kunnen wenden voor andere bestedingsdoelen. Tevens de vraag of in woning opgenomen vermogen aangewend kan worden voor pensioen of zorgbehoeften.

Dit betreft de vraag of pensioengeld aangewend kan worden voor andere bestedingen, zoals aflossing van hypotheek of voor woon- en zorgbehoeften. En ook of het in de eigen woning opgebouwde vermogen desgewenst benut kan worden als aanvulling op

pensioen of voor extra zorg. De juridische mogelijkheden zullen worden geduid in combinatie met economische en zorgvraagstukken.

ONDERWIJS

Er zullen initiatieven genomen worden voor gezamenlijk onderwijs. Om te beginnen zal beoordeeld worden of in het juridisch onderwijs een of twee college-uren voor economisch onderwijs ingericht kan worden en omgekeerd. Voorts zal worden bekeken of gezamenlijk postdoc-onderwijs kan worden georganiseerd. Geïnitieerd zal worden dat het onderwijs een afgeleide is van de projecten.

PARTNERS

Zoals opgemerkt is de samenwerking met partners een belangrijk element in het functioneren van EPAZ. Wat verwacht EPAZ van partners? Dat is betrokkenheid, participatie in bijeenkomsten, meedenken over studies van EPAZ en aandragen van onderwerpen voor door EPAZ te verrichten onderzoek. EPAZ wil in samenwerking met partners doelgericht onderzoek verrichten met voor partners praktisch bruikbare uitkomsten.

Partners van EPAZ:

- ⊙ AGH (Administratie Groep Holland)
AGH is een uitvoeringsorganisatie voor fondsen en stimuleert meningsvorming over de onderwerpen pensioen, duurzame inzetbaarheid en arbeidsmarkt

ORGANISATIE EN MEDEWERKERS

EPAZ staat onder leiding van:

- Prof. dr. Erik Lutjens – hoogleraar Pensioenrecht, Expertisecentrum Pensioenrecht, Fac. Rechtsgeleerdheid
- Prof. Maarten Lindeboom – hoogleraar Arbeids- en gezondheidseconomie, Fac. der economische wetenschappen en bedrijfskunde
- Dr. Xander Koolman, programma leider zorg van Talma Instituut en hoofduniversitair gezondheidseconomie aan de Vrije Universiteit
-

Aan EPAZ zijn verder verbonden:

- Prof. mr. Herman Kappelle – hoogleraar Fiscaal Pensioenrecht, Expertisecentrum Pensioenrecht, Fac. Rechtsgeleerdheid
- Prof. dr. Jan Rouwendal – hoogleraar, Fac. der economische wetenschappen en bedrijfskunde (ruimtelijke economie)
- Dr. Duco Bannink, Universitair Hoofddocent Bestuurskunde, Governance van Sociaal Beleid, Faculteit Sociale Wetenschap, Vrije Universiteit Amsterdam

CONTACT MET EPAZ

Email: EPAZ@vu.nl

Contactpersoon: Prof. E. Lutjens
Tel: 06 52 418408

Website:
<http://rechten.vu.nl/nl/onderzoek/organisatie/onderzoeksinstituten-en-centra/epaz/index.asp>

EPAZ
4 december 2014